

A rendőri egyenruha mint szimbólum

The police uniform as a symbol

Tóth Nikolett Ágnes

Dr. PhD, adjunktus, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
toth.nikolett@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A rendőrség hivatásos állományú tagjaként, és az öltözékek kedvelőjeként a szerző arra vállalkozott, hogy mindazt az ismeretanyagot, amely a hivatásos állomány megjelenésével kapcsolatos egy csokorba gyűjtse.

Módszertan: Jogszabályok, belső szabályzatok, levéltári anyagok és interjúk feldolgozásával készült az írás.

Megállapítások: A rendőr megjelenésével is emeli a testület társadalmi megbecsültségét, tiszteletet és bizalmat ébreszt, „az egyenruha kötelez”.

Érték: Az egyenruha történetének a szerző számára elérhető elemeit részletesen ismerteti a publikáció. Az egyenruha történetének gyökereihez a tradíciók, koncepciók, az adott korszak sajátosságainak a megértéséhez történészek és kutatók vezették el a cikk íróját.

Az egyenruházat a rendőrség hivatásos állományának a rendőrséget irányító miniszter által rendszeresített, egységesen megállapított formájú és színű öltözete, melynek célja az egyenruhát viselő más szervek, valamint a különböző országok rendőrségeinek egymástól való megkülönböztetése, illetve a rendőrséghez tartozás könnyű felismerhetősége. A rendőr megjelenésével is emeli a testület társadalmi megbecsültségét, tiszteletet és bizalmat ébreszt. A rendőrség hivatásos állományú tagjaként, és az öltözékek kedvelőjeként arra vállalkoztam, hogy mindazt az ismeretanyagot, amely a hivatásos állomány megjelenésével kapcsolatos egy csokorba gyűjtöm, kiegészítve a múlt egyes állomásaival, ami számomra jelentősnek tekinthető az elmúlt évszázadból.

Kulcsszavak: egyenruha, egyenruházat, öltözködési szabályzat, rendészettörténet, szimbólumok

Abstract

Aim: As a professional member of the police force and a lover of attire, the author set out to gather all the knowledge about the appearance of the professional staff into a bouquet.

Methodology: The publication was prepared by processing legislation, internal regulations, archival materials and interviews.

Findings: Also with the appearance of the policeman raises the social esteem of the corps, instills respect and trust, „the uniform obliges.”

Value: The elements of the history of the uniform available to the author are described in detail in the publication. Historians and researchers led the writer of the article to the roots of the history of the uniform, in order to understand the traditions, concepts and peculiarities of that era.

The complete uniform is the professional Police staff attire of the, with standardised form and colour, defined by the minister in charge of the Police. Its aim is to enable people to distinguish between the various uniformed organisations and the police forces of the different countries and to make it easy to recognise Police staff. A police officer should, by his appearance, increase social esteem for the organisation and arouse respect and trust. As a professional Police officer and an enthusiast of clothes, I undertook to gather all the knowledge related to the appearance of the professional staff, supplemented by certain stages of the last century which I considered significant.

Keywords: uniform, complete uniform, dress code, the history of law enforcement, symbols

Bevezetés

Az egyenruházat a rendőrség hivatásos állományának a rendőrséget irányító miniszter által rendszeresített, egységesen megállapított formájú és színű öltözete, melynek célja az egyenruhát viselő más szervek, valamint a különböző országok rendőrségeinek egymástól való megkülönböztetése, illetve a rendőrséghez tartozás könnyű felismerhetősége.¹

Az egyenruha szó jelentése az egyformaságot sugallja: mindazok, akik az adott egyenruhát viselik, egyazon szervezethez tartoznak. Ez pedig egyrészt szól saját maguknak, másrészt a szervezeten kívül lévőknek (Molnár & Suba, 2020).

1 10/2010. (OT 6.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Öltözködési Szabályzatának kiadásáról II. 3. Ezt az utasítást hatályon kívül helyezte a 2/2014. (II.12.) ORFK utasítás, majd azt a jelenleg is hatályba lévő 43/2018. (VII.7.) ORFK utasítás.

A belügyi szervek ruházata egyebekben az ékítményekben, rendfokozati jelzésekben, kiegészítő ruházati elemekben tér el.

A rendőrség hivatásos állományú tagjaként, és az öltözékek kedvelőjeként arra vállalkoztam, hogy mindazt az ismeretanyagot, amely a hivatásos állomány megjelenésével kapcsolatos egy csokorba gyűjtöm, kiegészítve a múlt egyes állomásaival, ami számomra jelentősnek tekinthető az elmúlt évszázadból. Dr. Berky Emil rendőrfogalmazó úgy vélte, s ezt én is vallom, hogy *„az egyenruha sokévi szolgálat után hozzá nő a viselője lelkéhez, mert aki szereti a pályáját, szereti az egyenruháját is.”* (Magyar Rendőr, 1940).

Az egyenruha a rendvédelmi szervnél rendszeresített, miniszteri rendeletben meghatározott egységes öltözet. A hivatásos állomány tagja szolgálati feladatait az öltözködési szabályzatban előírtaknak megfelelően, a rendvédelmi szervnél rendszeresített egyenruhában vagy polgári ruhában látja el. A ruházat viselése a rajta elhelyezett szolgálati jelvénnel együtt igazolja a rendvédelmi szerv hivatásos állományába tartozást.

Viselési alkalom szerint az egyenruha társasági (dísz, ünnepi), szolgálati (köznap) vagy gyakorló öltözet lehet. Viselési időszak szerint megkülönböztetünk nyári, téli vagy átmeneti öltözetet.²

Az öltözetnek megjelenési formájában ötvöznie kell a praktikumot az állam szimbólumaival, bizalmat és tekintélyt kell sugározni. A rendvédelmi dolgozókkal szemben támasztott elvárás a határozott, jól szabott és rendezett megjelenés, ez ugyanis fokozza a lakosság biztonságérzetét. A rendőr megjelenésével is emeli a testület társadalmi megbecsültségét, tiszteletet, tekintélyt, hitelességet sugároz és bizalmat ébreszt.

„Minden szervezet tartalmából, lényegből és valami formából tevődik össze. A forma tartja össze a lényeget, alkalmazkodik a tartalomhoz, mégis a tartalom a formában helyezkedik el. Testületünk formájának lényeges alkotórésze az egyenruhánk. Ebben az egyenruhában élünk, dolgozunk, és ha a szolgálat érdeke úgy kívánja, benne a legnagyobb áldozatot is meghozzuk. Tehát nem közböcs, hogy mit viselünk” (Magyar Rendőr, 1940).

Dr. Münich Iván szerint kultúrafüggő, hogy egy ország milyen egyenruhát választ fegyveres testületeinek. A legtöbb ország esetében több száz éves demokratikus hagyomány határozza meg és szabályozza a hatóság megjelenését és arculatát. A funkcionalitásnál és a formatervezésnél fontosabb a hagyomány (Tóth, 2015).

2 14/2016. (V. 10.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek egyenruha-ellátásra jogosult személyi állományának ruházati és öltözködési szabályzatáról, valamint a különleges foglalkoztatási állomány ruházati, fegyverzeti, kényszerítőeszköz- és világítástechnikai felszereléséről 44. § (2, 3).

A hivatásos állomány egységes megjelenésével összefüggő, a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek egyenruha-ellátásra jogosult személyi állományának ruházati és öltözködési szabályzatáról, valamint a különleges foglalkoztatási állomány ruházati, fegyverzeti, kényszerítőeszköz és világítástechnikai felszereléséről szóló BM rendeletben előírt kötelezettség teljesítése során az állományilletékes parancsnok köteles gondoskodni az újonnan rendszeresített termékek viseléséről.³

Az önálló szerv vezetője felelős az igényjogosultak öltözködésének irányításáért, és az öltözködés megfelelő színvonalon tartásáért.⁴

A rendelet hatálya kiterjed az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv igényjogosult állományára, a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv igényjogosult állományára, a terrorizmust elhárító szerv igényjogosult állományára, az idegenrendészeti szerv igényjogosult állományára, a büntetés-végrehajtási szervezet igényjogosult állományára, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv igényjogosult állományára, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ igényjogosult állományára, a rendvédelmi oktatási intézmény nem hivatásos állományának ösztöndíjas hallgatóira – a tisztjelölti állomány kivételével –, tanulóira, továbbá a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény szerinti szolgálati nyugdíjasokra.

A Belügyminisztérium egyik fontos feladatának tekinti a hivatásos állomány egységes, kulturált megjelenésének biztosítását, az öltözködési fegyelem, ezáltal a testületek tekintélyének erősítését. Ennek megfelelően legutóbb 2011-ben fogalmazódott meg annak szükségessége, hogy a belügyi szervek hivatásos állománya részére egységes, korszerű ruházati termékkör kerüljön bevezetésre, valamint a beszerzés és ellátás központi készletgazdálkodással, egy központi ellátó szerven keresztül valósuljon meg – a költséghatékonyság megteremtése érdekében fogvatartottak bevonásával. A belügyi szervek szakmai képviselőinek bevonásával ruházati munkabizottságot állítottak fel. A szabályozott centralizált ellátás megteremtésével egy központilag felügyelt, rendszerként működő teljes logisztikai folyamat kialakítása történt meg, amely komplexitásában a beszerzés tervezésétől a termékek kiosztásáig tart. Így biztosított, hogy az állomány részére csak kontrollált forrásból származó, ellenőrzött minőségű egyenruházat

3 Az országos rendőrfőkapitány 43/2018. (VIII. 7.) ORFK utasítása az Öltözködési Szabályzatról I. Fejezet 3.

4 14/2016. (V. 10.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek egyenruha-ellátásra jogosult személyi állományának ruházati és öltözködési szabályzatáról, valamint a különleges foglalkoztatási állomány ruházati, fegyverzeti, kényszerítőeszköz- és világítástechnikai felszereléséről. 4. § (d).

kerülhet ki. A ruházat elkészítéséhez szükséges információkat – minden ruhadarab esetében – egy mellékelt műszaki leírás tartalmazza, mely megfogalmazza a külalakleírást, a gyártmányrajzot, a felhasználandó anyagokat, az összeállítandó alkatrészeket, a gyártástechnológiai előírásokat, a kész- és részmeret táblázatot, valamint a megjelölést, csomagolást is (Tóth, 2015).

Zsolt Péter divatszociológus szerint a rendőröltözékek vonzerejüket egységességüknek és szervezeti jellegüknek köszönhetik. Egyenruhájukkal a rendőrök azt sugallják, hogy fontos, aki e ruha mögött van. Másfelől kifejezésre kerül benne az adott nemzet karaktere, formai érzékenysége, játékosága, minőségi igényessége (Zsolt, 2007).

Ezt az egységességet a már idézett, a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek egyenruha-ellátásra jogosult személyi állományának ruházati és öltözködési szabályzatáról, valamint a különleges foglalkoztatási állomány ruházati, fegyverzeti, kényszerítőeszköz és világítástechnikai felszereléséről szóló 14/2016. (V. 10.) BM rendelet, és a rendőrség vonatkozásában az országos rendőrfőkapitány Öltözködési Szabályzatról szóló 43/2018. (VIII. 7.) ORFK utasítása teremti meg. Ennek megfelelően a rendőrség szerveinek vezetői kötelesek gondoskodni a vezetésük és az irányításuk alá tartozók körében az öltözködési szabályok betartásáról. Az utasítás hatálya kiterjed az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervekre, a rendőrség személyi állományára.

A közvetlen szolgálati előjáró ellenőrzi, hogy a beosztott állomány ruházata megfelel-e az adott szolgálati követelményeknek, illetve a szervezet jellegének. A hivatásos állomány szolgálati és gyakorló öltözetet is viselhet. Fontos szempont a komfortérzet, és természetesen a komfortérzet mellett egy adott feladat biztonságos és hatékony ellátását is biztosítani kell az egyenruhának, akár erőszakos tömegek oszlatása, akár tömegdemonstrációk vonatkozásában vagy a sportrendezvények biztosítása esetén. Ugyanis egyenruha a rohamrendőrök kiegészítő eszközökkel felszerelt ruházata is, ezért mintegy száz fő bevonásával, úgynevezett csapatpróbák során véleményt nyilváníthatnak az állomány tagjai. Csapatpróba nélkül – tapasztalatok hiányában – ugyanis az alapanyagok és a kialakítás megfelelősége nem igazolható (Tóth, 2015).

Az egyenruha története az 1800-as évek végén

Az egyenruha történetének a gyökereihez a tradíciók, koncepciók, adott korszak sajátosságainak a megértéséhez történészek és kutatók vezettek el. A budapesti Rendőrmúzeumban időutazáson vehettem részt.

Dr. Baczoni Tamás őrnagy, a Hadtörténeti Múzeum és Intézet főmuzeológusa kutatásai alapján megállapítható, hogy a rendőrség hagyományosnak tekinthető

egyenruhája 1872-re vezethető vissza. Az 1848-as rendőrök is atillát hordtak, illetve 1861-től a pesti városi rendőrség is vörös zsinóros kék atillába öltözött. 1872-től azonban a Fővárosi Rendőrség néven újjászervezett testület – a későbbi államrendőrség alapja – egységes egyenruhát kapott, kék zubbonyal és úgynevezett Kossuth kalappal (Tóth, 2015).

Androvicz Gábor, a Rendőrmúzeum történésze elmondta, hogy ezt megelőzően a vármegyék és a városi törvényhatóságok irányították a rendőrséget, ekkor regionális szinten eltérő egyenruhák voltak, mivel nem szabályozta törvény. *„Cifra kavalkád uralkodott, volt, ahol civil ruhában teljesítettek szolgálatot a rendőrök és előfordult egy városban, hogy a kapitány egy dél-amerikai állam egyenruhája alapján varratott egy uniformist magának. Semmilyen megkötés nem volt még ekkor. 1892-ben született egy főkapitányi utasítás, ami részletesen leírta, hogyan kell kinéznie a rendőrlegénységnek. Ez még mindig csak Budapestre koncentrálódott, mert bár hosszú folyamat során előkészítették a magyar rendőrség államosítását, de aztán közbeszólt 1914-től az I. világháború, majd a Tanácsköztársaság után, az 5047/1919.sz. M. E. rendelettel a vidéki rendőrséget is államosították és innentől kezdve a központi szolgálati szabályzat az egész országra érvényes volt, uniformizálódott a rendőrség.”* (Androvicz, 2016).

„A rend fenntartására hivatott közegek eljárásában legyen meg a magyar jelleg, ne a ruhájában. Jaj annak a magyarosságnak, a melyik csak külsőségekből áll: feszes nadrágból, vitéz kötésből, meg zsinóros dolmányból, - nagyon gyenge alapon áll ez.” (Rendőri Lapok, 1895). Elmondható, hogy az intézkedés során a fellépésnek, az intézkedésnek, a tartalomnak mindig is egységben kellett lennie a formai megjelenéssel.

Az első egyenruha kisebb változtatásokkal egészen a 20. század elejéig volt használatban (Magyar Rendőr, 1942). A rendvédelmi szervek egyenruhái erősen katonai gyökerűek voltak, majd a századforduló idején kezdett el különválni a rendőrségnek és a többi rendvédelmi szervnek az egyenruhája a katonaságtól. A tábori zöld zubbony azt a célt szolgálta, hogy rejtő szín legyen, a rendőr célja az volt, hogy messziről szemet szúrjon. A kék különböző árnyalatai, a sötétkék, szürke, illetve a fekete volt az, ami mindig is jellemezte a rendőrséget. Egyfajta méltóságot, tekintélyt kölcsönöztek már akkor is ezek a színek. Nemcsak Magyarországon volt ez a jellemző (Androvicz, 2016).

Változások a 20. század elején

1908-ig mellszámot viseltek a rendőrök. A rendvédelmi szervek tagjainak azonosítása, megkülönböztetése mindig is fontos volt, így a megkülönböztetésre

ilyen módon került akkoriban sor. Félhold alakú fémlemezen, láncon lógott a nyakukban a szolgálati azonosító számuk, ami egyben a szolgálati jelvényük is volt (Androvicz, 2016). 1909-ben történt a legjelentősebb változás, ekkor vezették be a historizáló egyenruhát, melyhez díszfejfedőként Zrínyi sisak tartozott. 1908-ban született meg a Szolgálati Egyenruha Szabályzat, ami egy fontos határkő a rendőregyenruhák történetében, hivatalos feljegyzések már rögzítik, hogy Boda Dezső akkori főkapitány egy historizáló festőművészt, Nemes Mihályt bízott meg azzal, hogy tervezzen egy új díszuniformist a rendőrség számára, ami kiemeli, daliásabbá teszi a testület tagjait. Ferencz József azt nehezményezte, hogy amíg Bécsben sisakja van a rendőrnek, addig Magyarországon kalapot visel a rendőr. Tekintélybeli kérdés volt és megvolt a praktikuma, hiszen a századfordulóra már megsokasodtak a különböző tömegtüntetések, és egy alumíniumból készült és abroncsbordázattal megerősített sisak a vascső és a téglák ellen nagyobb védelmet nyújtott (Borbély & Kapy, 1942).

A múlt század első felében a magyar rendőregyenruhának megvolt a maga becsülete. Aki azt hordta tudta, ruhája nem lehet piszkos, szakadozott, és viselője ápolt, borotvált kellett legyen. Az őrszemélyzet, a fogalmazói és tisztikar méltósággal, büszkeséggel viselte egyenruháját szolgálatban és társaságban egyaránt. Az egyenruha mindig is az adott állam hivatalnokainak, katonai és rendvédelmi intézményeinek, a hivatásrendek megkülönböztetése érdekében készített öltözék volt (Sági, 2007).

Már az 1921. évi szolgálati szabályzatban (Laky, 1921) is az szerepelt, hogy a rendőr megjelenése fontos, hogy mindig tiszteletkeltő, illedelmes, ruházata pedig tiszta és szabályszerű legyen. Ebben az időszakban kétféle tisztviselői egyenruhát különböztettek meg: intézőtisztviselőit és felügyelőit. A számvevő segédtisztviselőknél ugyanolyan egyenruhájuk volt, mint az intéző tisztviselőknél, csak kardot nem viseltek. Az intéző tisztviselők gyalogsági kardot és sodrott aranyzsinóron függő aranykardbojtot viseltek, a csapattisztek (felügyelők) pedig lovassági kardot, jelvényeket és aranyszalagon függő kardbojtot. A ruházati és felszerelési cikkek leírása az úgynevezett egyenruházati szabályzatban volt meghatározva. Például a főkapitányhelyettes viselt, a főkapitány nem viselt egyenruhát. A rendfokozatokat arany- és ezüstpaszomány, ezüst- és aranyrózsa jelenítette meg. A rendőrök esetében az intézőrendőrségnél, a felügyelői karban, a számvivőségnél viseltek egyenruhát, azonban az orvosi karban, a pénztári szakban, a detektívtestületben nem (Laky, 1921).

Az 1921. évi egyenruházati szabályzat tartalmazta a gyalogság-legénység, lovasság-legénység ruházatát, felszerelését és rendfokozati jelzését is, valamint a csapattisztek, felügyelők egyenruházatát. Atillát, zubbonyt, pantallónadrágot, sapkát, sisakot, köpenyt és csizmát viseltek, és kardot, kardbojtot, szolgálati övet

hordtak a gyalogságban, a lovasság-legénység atillát, mentét, zubbonyt, csizma-nadrágot, csizmát, pantallónadrágot, sapkát, sisakot és köpenyt viselt, karddal, kardbojttal és szolgálati övvel együtt. A csapattisztek atillát, zubbonyt, mentét, díszmagyar nadrágot, sapkát, sisakot, köpenyt és kardot, kardbojtot, szolgálati pantallónadrágot, kardkötőt, tölténytáskát és szolgálati jelvényt viseltek (Laky, 1921).

A magyar királyi államrendőrség őrszemélyzete részére kiszolgáltattott köpeny, zubbony, nadrág és lábbeli az államkincstár tulajdonát képezte, így mindez csupán az őrszemélyzet használatában volt. A sapka, a zubbony, a nadrág és egy pár cipő egy évig volt használható, a köpeny kettőig.⁵ Két inget, két alsónadrágot és két pár kapcaruhát is kapott mindenki, erről külön szabályzat rendelkezett.⁶ Érdekes tény, hogy külön szabályzat rendelkezett még a felszerelési cikkek és ruházat gondozásáról⁷, melyben az szerepelt, hogy mi történik, ha az őrszemélyzet tagjai a használatukban lévő, de az államkincstár tulajdonát képező felszerelési cikkeket elvesztik, ellopják tőlük vagy idő előtt tönkreteszik. Így az a rendelkezés született, hogy azokban az esetekben, ha bizonyítást nyert, hogy a felszerelés gondatlanságból veszett el, azoknak a mindenkori beszerzési, forgalmi ára hajtandó be.

A magyar királyi rendőrség mint fegyveres alakulat az állam törvényes belrendjének és közbiztonságának legfőbb támasza volt, ezért tisztjei, altisztjei és legénysége egyenruhát, fegyvert vagy oldalfegyvert viseltek. Ebben az egyenruhában szolgálta a magyar rendőr a hazáját, ebben a ruházatban állt rendelkezésre a társadalom minden egyes tagjának a nap bármelyik szakában, és ebben az egyenruhában állt őrt az állam közrendje és közbiztonsága felett. Született rendelkezés a nyugállományú rendőrtisztek egyenruhaviseléséről is. Úgy vélték, hogy aki végig élte és küzdött ezt a nehéz életpályát, „*az elmondhatja magáról, hogy elvégezte hivatását.*” (Magyar Rendőr, 1940). Aki pedig ezt megtette, az a lelkéhez nőtt rendőrtiszti egyenruha viseléséhez további igényt tarthatott.

„*A testület egyenruházott tisztviselői, valamint rendőrorvosi és rendőr kezelő tisztviselői kara részére az 1666/1921. fk. eln. 1921. számú rendelettel „Szolgálati jelvény” rendszeresített. A szolgálati jelvényt viselni tartoztak a fogalmazási karbeli tisztviselők a színházakban, mulatóhelyeken, mozikban, táncmultságokon, lóversenyeken, akár mint ellenőrzők, akár mint ügyeltesek, továbbá hivatalos kiszállásaik alkalmával házkutatásoknál, bírói zárlatok foganatosításánál, hulla- és egyéb helyszíni szemléknél, kórházi kihallgatásoknál,*

5 Ruházat kezelése. Kihordási idő-hivatalszolgák egyenruhája. 81.106/1921. B.M. rendelet.694.

6 Fehérnemű kezelése. M. kir. Belügyminiszter. 100.334/1922. VI.a. rendelet.

7 23.561/1923. VI. a. BM. rendelet.

gyűléseken és általában minden olyan alkalommal, mikor, mint rendőrhatóság tagjai hivatalosan jelentek meg. Szolgálati jelvénnel teljesítették utcai és ellenőrzési szolgálataikat a rendőrfelügyelői kar tagjai, minden hivatalos kiszállásaikat és szemléjüket a rendőrorvosok, végül időlegesen engedélyezett felügyeleti szolgálataikat a rendőrfelügyelői kar tagjai, minden hivatalos kiszállásukat és szemléjüket a rendőrorvosok, végül időlegesen engedélyezett felügyeleti szolgálataikat és esetleges kiszállásaikat a kezelőtisztviselők. A szolgálati jelvény mindig látható helyen kellett, hogy legyen, egyenruházatban a köpeny, illetve a dolmány (atilla) vagy zubbony jobboldali mellrészén a szív magasságában, polgári ruhában pedig a felöltő, illetve kabát gallérkihajtóján lévő baloldali gomblyukban viselendő.” (Laky, 1921).

Érdekes tény, hogy az általános ruházati és felszerelési cikkeken kívül mik tartoztak még a felszereléshez. Többek között vízmentes gallér csuklyával el látva, haskötő flanelből, gatyák, ingek, zsebkendők, jelsíp zsinórral. A rendőri őrségnek nyári, téli, díszegyenruhával, valamint beosztásának megfelelő tisztességes polgári ruházattal kellett rendelkeznie.

Az egyenruha a 20. század derekán

Az 1940-es években Dr. Bodnár József magyar királyi rendőrfogalmazó a rend katonáinak, a béke harcosainak tartotta a rendőröket, úgy vélte, hogy a rendőrségek a küzdő haderőknek a részei voltak mindig is, néhol szervezetszerűen, máshol az élet és a háború által parancsolt helyzet folytán. Ekkor úgy tartották, hogy a rendőri egyenruhának katonai jellegűnek kell lennie, az egyenruha szabása során a kényelmi szempontokat helyezték előtérbe (Magyar Rendőr, 1940).

Az egyenruha értékéről sokan írtak ebben a korban. Az egyik írásban olvasható, hogy *„a ruházat, a külső csíny, különösképpen fontos a rendőrnél, aki állandóan úgyszólván kirakatban áll, akit mindenki lát és megfigyel. Nem az a lényeg, hogy a ruha anyaga a legfinomabb minőségű legyen, hanem fontos a mód, ahogyan valaki öltözködik, ahogyan ruházatát magán viseli, mérvadó a ruha tisztasága, rendezett állapota és gondozottsága, mert elárulja az illető egyéniségét, az első pillanatban képet ad az ismeretlen ember alaptermészetének és ízlésének. A tisztaság és gondozottság különösképpen fontos az egyenruhánál, mert az kiválik a többi közül. Az egyenruhát hordó emberről mindenki tudja, hogy kicsoda, milyen testülethez tartozik. A rendőri egyenruha viselőjéről mindenki tudja, hogy a rendnek az őre.”* (Magyar Rendőr, 1938).

Fontosnak tartották már ekkor is, hogy az egyenruhára mindenki áldozzon, hiszen egyéni érdek is, mert *„arról a rendőrrel, akinek a ruhája rossz ízlést,*

hanyagságot és tisztátalanságot árul el, senki nincs jó véleménnyel, vele szemben senki sem lehet bizalommal és olyan tisztelettel, mint aminő a rendőrnek, az államhatalom végrehajtó közegének, mindenki részéről kijár. Eléggé nem hangsúlyozható módon fontos, hogy a rendőr megjelenése megnyerő legyen”. (Magyar Rendőr, 1938).

A rendőrfőparancsnok a budapesti rendőrök részére megtiltotta, hogy a rendőr a polgári öltözékben esküdjön. *„A rendőri egyenruha felemel!”* – olvasható a Magyar Rendőr című lap 1938. évi számában. *„Polgári öltözetben mindenki járhat, rendőri egyenruhában azonban csak a kivételesek és kiválogatottak. Viseljük tehát az egyenruhát büszkén, önérzetesen! Mert rászolgáltunk, hogy tiszteljék, megbecsüljék ezt a ruhát.”* (Magyar Rendőr, 1938). A rend őrének minden időben még inkább példát kellett mutatnia, hiszen az egyenruha a magánéletében is kötelezte és kötelezi a hivatásrendek tagjait.

A korabeli írások szerint a rendőrnek azért volt sötét egyenruhája, mert ennek segítségével feltűnés nélkül végezhetette szolgálatát, *„nem kiabált messziről a sötétben serénykedő bűnözőkre az egyenruha feltűnése: vigyázz, itt vagyok, – hanem úgyszólván az árnyékba olvadva léphetett elő a kellő pillanatban, hogy rákattintsa a bilincset az elfogott bűnözőre.”* (Magyar Rendőr, 1940). Ugyanakkor nappal az egyenruha színe kiemelkedett a tömegeből, mint ahogyan a fentiekben már említésre került.

Sági Zoltán a témában írt publikációjában leírta, hogy Tamás Ernő újságíró, az Országos Magyar Sajtókamara rendőri rovatvezetői alosztályának tagja a Magyar Királyi Rendőrség egyenruhájáról a következőt jegyzi 1941-ben (Borbély & Kapy, 1942).

„A városok a századfordulón rendelték el a rendőrtisztek részére a kötelező egyenruha viselését. Ezzel emelni akarták a rendőrség tekintélyét, testületi szellemét, fegyelmettségét. Alkalmas és hatékony külső eszköznek tekintettek a rendőri szolgálat sikeres teljesítésének előmozdítására. Szabályrendeletet alkottak a rendőrtisztek kötelező egyenruhaviseléséről és ebben pontosan körül írtak, milyennek kell lenni a rendőrök egyenruhájának.” (Kopasz, 1963).

Egészen 1945-ig a Nemes Mihály által tervezett egyenruha volt rendszerezítve a rendőrségnél apróbb változtatásokkal. A Zrínyi sisak megtervezésében Beniczky Tamás rendőrfelügyelő nyújtott segítséget. Társasági és szolgálati öltözethez viselték. Megemelte a rendőr testmagasságát, messziről látható volt. Történt egy alkalommal, hogy indiai nábob látogatott el Magyarországra, és amikor meglátott egy Zrínyi sisakos rendőrt, azt hitte, hogy főúrral van dolga, mert nagyon díszes volt az öltözete. 1946-ban hordtak utoljára ilyen sisakot, amely a magyar rendőrség szimbólumává vált. Az eredete az Árpád-korra nyúlik vissza, egy szittyia eredetű sisak volt, Zrínyinek is egy ilyen harci díszje volt,

Nemes Mihály egy bécsi múzeumban tekintette meg az eredetit. A tányérsapka 1945–46-tól használatos. 1945 előtt télen-nyáron a Zrínyi sisakot kellett hordaniuk a rendőröknek (Borbély & Kapy, 1942).

Nők először 1945-ben szerelhettek fel a rendőrséghez. A II. világháború során rengeteg férfi, köztük rendőr is meghalt, így 1945 után a Mosonyi laktanya belső udvarában toborzások során nőket is felvettek. 1945 után született meg a rendelet a női egyenruházatról. Elsőként a forgalomirányításban vettek részt a rendőrnők, majd ifjúságvédelemmel foglalkoztak. Érdekes, hogy a nők a szolgálati öltözködésük viselése során is szoknyát hordtak és retikült viseltek pisztolytartóval (Sági, 2008).

Az új szocialista rendszer, az új berendezkedés nem engedhette meg, hogy az előző politikai-társadalmi rendszer rendőrjelképét viselje a rendőr. A szovjetektől kaptunk utána galambszürke posztózubonyokat, ekkor jelent meg a tányérsapka és a rendfokozat jelölésére a váll-lap is. Ezt megelőzően az állógalléron hordták a rendfokozati jelzést a rendőrök.⁸

Innentől kezdve szovjet, moszkvai divatot kezdett el követni a rendőrség. 1951-ben jelent meg az akkor már magyar fejlesztésű acélkék vagy szilvakék egyenruha.⁹ 1957-től a rendszerváltozásig (illetve társasági öltözeti cikként egészen 2002-ig) az állomány tagjai galambszürke szolgálati zubonyokat viseltek, azonban még a Belügyi Közlönyökben sincsenek arra vonatkozó adatok, hogy ezeket ki tervezte, így ezen egyenruhákat annak a nevéhez kötik, aki ezt utasításba adta. Az 1961-es egységes BM öltözködési szabályzaton az akkori belügyminiszter, Biszku Béla aláírása szerepel, de a tervezőre vonatkozó írásos adat nincs.

A hivatásos állomány tagjait egyenruhás, polgári ruhás, vegyes ruhás, szenior, tábornoki normatípusokba lehet besorolni. Nem engedélyezett az egyenruházati cikkek polgári ruházati cikkekkel – látható módon – történő vegyes viselése. Eről már a Belügyminisztérium 1961-ben kiadott öltözködési szabályzata is szólt.

A rendszerváltozás után a Népköztársaság címeres vörös csillagos sapkarózsát felváltotta az ovális piros-fehér-zöld trikolor, de kisebb változtatásokkal átvették a korábbi szürkés színt a rendőrkabátoknál. A rendőregyenruhának mindig is az volt a funkciója, hogy a civil polgártól megkülönböztesse a rendőrt.

Kérdésként fogalmazódhat meg, hogy mi állapítható meg történelmi távlatban az egyenruháról. Nem véletlen a szólás, hogy „Védi a mundér becsületét”, az egyenruha megsokszorozza a rendőr iránti tiszteletet, de az egyenruha hatalmát

8 A belügyminiszter 276.455/1945. IV.-12. B. M. számú rendelete. A magyar államrendőrség egyenruházati és felszerelési szabályzata.

9 Ideiglenes egyenruházati és felszerelési szabályzat a rendőrség részére. H. n. A Belügyminisztérium kiadványa, 1951.

ki is kell érdemelni. Már az ókortól kezdve a megkülönböztetés és az egymáshoz tartozás volt a fő üzenete az egyenruhának.

Tilalmazott volt mindig is a rendőrség tekintélyét sértő, ízléstelen, kopott, gyűrött, szennyezett ruházat viselése, a méretes ruházatoknak az előírástól eltérő formában való elkészíttetése, az öltözködési rendszabályok önkényes leegyszerűsítése.

Új fejezet az egységes ruházatról

2010-ben döntés született az önálló belügyi szervek egységes ruházatáról. A más szervektől való megkülönböztetés is cél volt, viszont 2010 óta folyamatos az egységesítés, melynek célja a központosított ellátás kialakítása és bevezetése, az ellátás biztonságának megteremtése, a ruházati fejlesztések központi felügyelete, valamint a hatékony készletgazdálkodás kialakítása is.

A jelenleg használatban lévő egyenruha viselésével kapcsolatos tilalmak között szerepel a hatályos Öltözködési Szabályzat értelmében – többek között – az egyenruházati cikkek polgári ruházati cikkekkel – látható módon – történő vegyes viselése, a szolgálati egyenruházatnak a gyakorló ruházattal történő vegyes viselése, a taktikai öv, a lábbeli és a szolgálati garbó kivételével; a rendőrség tekintélyét sértő, kopott, gyűrött, szennyezett ruházat viselése; a jelzéseknek, díszítőelemeknek, jelvényeknek és kitüntetéseknek az utasításban meghatározottaktól eltérő viselete; nőknél a térd középvonaltól felfelé számított tíz centiméternél rövidebb, illetőleg a térd középvonaltól lefelé számított tíz centiméternél hosszabb 17M társasági szoknya, sötétkék/társasági szoknya viselése; az egyenruházattal össze nem egyeztethető táska, reklámtasak, csomag vitele; az egyenruhához esernyő hordása; az egyenruházaton lévő húzózárok, patentok, gombok nyitott állapotban tartása.¹⁰

Érdekes módon nem szerepel a tilalmak között az ékszerek viselése. Minden e tárgykorban megkérdezett válasza az volt, hogy óra, gyűrű, fülbevaló viselhető szolgálatban, mivel az öltözködési szabályzat nem zárja ki.

Dr. Csanák Edit, az Óbudai Egyetem docense, ruházati formatervező művész szerint, amennyiben nincs erre vonatkozó megkötés, akkor az ékszer mint öltözék kiegészítő, nem képezi az egyenruha elválaszthatatlan részét, ezért megítélése szerint nem is viselhető az egyenruhához. Mivel ugyanakkor, mindenkinek elidegeníthetetlen joga személyes ékszereit viselni, a kérdés kapcsán felmerült

10 Az országos rendőrfőkapitány 43/2018. (VIII. 7.) ORFK utasítása az Öltözködési Szabályzatról. II. fejezet 5.

benne, hogy a hordható ékszerek méretét, stílusát, színvilágát egy ajánlásban határozzák meg.

2014-ben a szolgálati öltözet megújítására vonatkozó koncepcióban az egyenruházattal kapcsolatban a legfőbb cél az volt, hogy egyszerű megjelenést kölcsönözzön a hagyományos egyenruházati stílusjegyek figyelembevételével, korszerű alapanyagból készüljön, alkalmas legyen a szolgálati feladatok ellátására és hazai gyártású legyen. A koncepció kidolgozásában és a tervek elkészítésében részt vett Dr. Csanák Edit is. Elsőként a színskála történetét, a formavilágot, az anyaghasználatot, a díszítőelemeket, a nadrágok szegélyezését és azok történelmi háttérét vizsgálta. Megállapította például, hogy divattervezői szemmel a zseb íve – az úgynevezett fecskevonal – a kezdetektől nagyon fontos szempont volt az egyenruhák történetében. A szolgálati öltözet újratervezése során erre nagy hangsúlyt fektetett. A fő cél egy divatos magyar rendőregyenruha megalkotása volt, figyelembe véve a történelmi hagyományokat is. Tervezői munkája során elemezte több, főként európai ország rendőrségének egyenruházatát. Ez az elemzés megállapította például, hogy a divattervező szemével az olaszok egyenruhája a legszebb Európában, amelynek különleges kék színe van, így illik a kreol bőrhöz, vékony testalkatukhoz. A tervezés során figyelembe kellett azt is venni, hogy milyen nemzetünk genetikai adottsága. A színek szimbolikája és azok pszichológiai ereje régóta közzismert, a rendőrrel kapcsolatban mindenki a sötétebb kék színt vizualizálja. *„Nagy hatalma van ennek a ruházatnak, minden korban odafigyeltek rá az emberek. A rendőr ugyanis a mindenkori államot jelképezi, az emberek számára az állam rendjét, annak biztonságát, oltalmazó és védelmező erejét jelenti. Az elcsépelet frázis, mely szerint a ruha teszi az embert, az egyenruhás állományok esetében kivételesen igaz. Európában a tagországok mindegyikének rendőrsége az országimázst erősíti, tekintélyt, tiszteletet, erőt és egységes fellépést sugall korszerű és funkcionális kinézetével. Érdeklenség, hogy a háromkarikás hímzés sokáig vezérmotívum volt az egyenruházaton, ami a helyállást és a férfiaságot jelképezi.”* (Tóth, 2015).

Összegzés

Pszichológiai kísérletek sora vizsgálta, hogy mennyire van hatással az állampolgárokra az egyenruha. Pályaválasztás előtt álló fiatalok az egyenruha csábító erejét nevezték meg annak legfőbb okaként, hogy rendészeti oktatási intézményben folytatják a tanulmányaikat. Dr. Molnár Katalin kommunikációs tréner, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magatartástudományi Tanszékének egyetemi docense az egyenruha hatalmáról, tekintélyéről

szóló tudományos kutatásainak eredményei alapján úgy véli, még manapság is sokan azért szeretnének rendőrök lenni, mert úgy gondolják, hogy az egyenruhának tekintélye van. *Az egyenruha statikus, azaz az adott szituáción belül nem változó kommunikatív eszköz, szimbólum, s több szerepe is van. Egyrészt elválaszt: megkülönbözteti a rendőrt a civiltől. Másrészt összeköt: tágabban jelzi a szervezethez, szűkebben pedig annak egy-egy szakterületéhez tartozást. E szerepek egyszerre két irányba hatnak: mindkét fél számára felismerhetővé teszi a szakembert. Ez egyszer kívánatos, például a rendőr látványa megnyugtató annak, aki bajban van és segítséget vár, vagy az egyik rendőr tudja a másiktól, hogy ő is kolléga. Máskor épp ellenkezőleg: például a rossz szándékú bűnöző kerüli a rendőrt. Harmadrészt az egyes feladatokhoz különböző funkciójú ruhák és a hozzájuk tartozó felszerelés és eszközök vannak rendszeresítve, amelyek védelmet biztosíthatnak, esztétikai funkciót tölthetnek be, mint a díszegyenruha, láthatóságot kölcsönözhetnek. Azonban soha nem önmagában az egyenruhának van tekintélye, hanem közvetlenül az azt viselő embernek, közvetve pedig annak a szerepnek, amit az egyenruhát viselő személy betölt. Már ha van egyáltalán tekintélye. Az egyenruhát persze viselni is tudni kell. Ha a fenti szempontoknak mindenben megfelel, akkor már csak az a kérdés, viselője tudja-e, hogyan illik viselkedni benne. Ha felveszi az egyenruhát, mi az, amit tehet, és mi az, amit nem. Mert az egyenruha bizony korlátoz is. A régi szlogen – tartalomhoz a forma – itt is érvényes.*” (Tóth, 2015).

Bízom benne, hogy sikerült egy rövid áttekintést adni az egyenruha múltjáról és jelenéről, mint a hivatásrend egyik fontos meghatározó szimbólumáról. A rendőr megjelenésével is emeli a testület társadalmi megbecsültségét, tiszteletet és bizalmat ébreszt, „az egyenruha kötelez”.

Felhasznált irodalom

- Androvicz G. (2016). A magyar rendőrség egyenruházata, felszerelése és fegyverzete I. (1861-1896). *Magyar Rendészet*, 14(4), 139–149.
- Az egyenruhánkról. (1940. december 1.) *Magyar Rendőr*, 7(23), 284.
- Borbély Z. & Kapy R. (Szerk.), (1942). *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.
- Laky I. (1921a). *A szolgálati szabályzat tankönyve*. Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság.
- Laky I. (1921b). *Szervezési és Egyéb Szabályzatok*. Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság.
- Levél az egyenruháról. (1942.) *Magyar Rendőr*, 13,

- Kopasz G. (1963). A magyar városok rendészete a dualizmus korában Levéltörténeti adattár. *Levéltári Szemle*, 13(1-2), 137.
- Magyar Rendőr (1940-03-01) / 5.
- Magyar Rendőr. (1938-08-15) / 16.
- Molnár K. & Suba L. (2020). Az (egyen)ruha teszi a (szak)embert? In Csaba Z. & Szabó A. (Szerk.), *Közös kihívások – egykor és most. Tanulmánykötet* (pp. 212–233). Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. <https://doi.org/10.37372/mrttvpt.2020.1.11>
- Rendőri Lapok*, 1895. július 14.
- Sági Z. (2008). A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 14(17), 65–73.
- Sági Z. (2007). Egyenruha, mint tradíció a Magyar Rendőrségnél. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 13(16), 107–112.
- Tóth N. Á. (2015). Az egyenruha, mint tradíció. *Bonum Publicum*, 3, 48–51.
- Zsolt P. (2007). *Divatszociológia*. Pro Die Kiadó.

Alkalmazott jogszabályok

- 10/2010. (OT 6.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Öltözködési Szabályzatának kiadásáról
- 14/2016. (V. 10.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek egyenruha-ellátásra jogosult személyi állományának ruházati és öltözködési szabályzatáról, valamint a különleges foglalkoztatási állomány ruházati, fegyverzeti, kényszerítőeszköz- és világítástechnikai felszereléséről
- 23.561/1923. VI.a. BM. rendelet
- A belügyminiszter 276.455/1945. IV.-12. B. M. számú rendelete. A magyar államrendőrség egyenruházati és felszerelési szabályzata. *Rendőrségi Közlöny*, 2(3).
- Az országos rendőrfőkapitány 43/2018. (VIII. 7.) ORFK utasítása az Öltözködési Szabályzatról I. Fejezet 3.
- Az országos rendőrfőkapitány 43/2018. (VIII. 7.) ORFK utasítása az Öltözködési Szabályzatról. II. fejezet 5.
- Fehérnemű kezelése. M. kir. Belügyminiszter. 100.334/1922. VI.a. rendelet
- Ideiglenes egyenruházati és felszerelési szabályzat a rendőrség részére. H. n., A Belügyminisztérium kiadványa, 1951.
- Ruházat kezelése. Kihordási idő-hivatalsszolgák egyenruhája. 81.106/1921. B.M. rendelet. 694.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Tóth N. Á. (2021). A rendőri egyenruha mint szimbólum. *Belügyi Szemle*, 70(S13), 43–58. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2022.3.3>

